

УДК 657.411

Є. В. Міщук,

к. е. н., доцент кафедри обліку, аналізу, аудиту та адміністрування,
ДВНЗ "Криворізький національний університет", м. Кривий Ріг

В. В. Міщенко,

студент, ДВНЗ "Криворізький національний університет", м. Кривий Ріг

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

E. Mischuk,

cand. sci. (econ.), assistant professor of accounting, analysis, audit and administration,
SHEE "National University of Krivoy Rog"

V. Mishchenko,

students, SHEE "National University of Krivoy Rog"

FEATURES EQUITY MANAGEMENT ENTERPRISES AND WAYS TO IMPROVE IT

У статті розглянуто особливості системи управління власним капіталом на підприємствах. Досліджено систему управління власним капіталом. Показано основні складові щодо управління власним капіталом. Виділено як позитивні, так і негативні риси використання лише власного капіталу на підприємствах. Запропоновано шляхи щодо вдосконалення системи управління власним капіталом.

The article describes the features of the system of management of own capital in enterprises. A system of management of their own capital. The basic components of our capital management. Highlighted both positive and negative features of using only equity in the workplace. The ways to improve the management of their own capital.

Ключові слова: капітал, власний капітал, управління, управління власним капіталом, система, моніторинг, удосконалення.

Key words: capital, equity, management, equity, system monitoring and improvement.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Після отримання Україною статусу країни з ринковою економікою на підприємства покладені завдання щодо розробки стратегічних планів та самостійне визначення підприємством напрямів його розвитку. Тому актуальним у даному питанні є вирішення проблем управління власним капіталом, що є основним джерелом, який сприяє ефективній діяльності тобто забезпечує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування та забезпечує фінансову стійкість, і впливає на рівень конкурентоспроможності підприємства.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми та особливості системи управління власним капіталом підприємства розглядалися багатьма вченими. Питання щодо управління власним капіталом найшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Р. Антоні, Л. Бернстайна, І.О. Бланка, Є.Ф. Бріггема, Д. Гарнера, А. Гропеллі, Г.Г. Кірейцева, М.О. Кизима, Р. Коха, М.Н. Крейніної, Т.О. Кузнецова, Е. Нікбахта, А.М. Поддєрьогіна, Р.С. Сайфуліна, Дж. І. Фіннерті, Н.Р. Холта та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є дослідження особливостей системи управління власним капіталом підприємства та шляхів її вдосконалення, адже від системи управління залежить ефективна діяльність підприємства, що створюється з метою отримання ним прибутку.

Механізм управління власним капіталом передбачає такі основні завдання, як: чітка постановка цілей і завдань управління власним капіталом і контроль за їх дотриманням; розроблення напрямів оптимізації і шляхів вдосконалення процесу управління капіталом; розробка загальної стратегії щодо управління власним капіталом.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ефективна діяльність суб'єктів господарювання в Україні потребує управління фінансовими ресурсами, зокрема власним капіталом підприємства, яке повинно забезпечити основи для стабільного розвитку підприємства та його постійного зростання на ринку. В основі системи управління головним поняттям, що характеризує власний капітал є поняття "вартості капіталу". А тому кожне рішення яке по-

в'язане з управлінням власного капіталу повинне прийматися з точки зору впливу його на вартість підприємства в цілому. Як показує практика вітчизняних підприємств, інвестори надають перевагу тим підприємствам, де функціонує ефективне управління власним капіталом, що забезпечить захист інтересів та покаже ефект від використання вкладених ними коштів.

У теоретичних розробках управління трактується по-різному залежно від проблем, що розкриваються авторами. Управління розглядається як процес, в якому суб'єкт управління, спираючись на інформацію, здійснює певні дії на стан структурних елементів системи з метою переведення об'єкта управління до іншого стану або як дії, спрямовані на врівноваження керуваної системи із зовнішнім середовищем, на пристосування системи до змін зовнішніх умов.

Основними складовими управління виступають [1, с. 104]:

1) постановка задач управління: формулювання цілей управління, визначення функцій об'єкта управління, вибір керуючих впливів (нормативні акти, програми, плани, накази, розпорядження, інструкції, вказівки керівництва, моральні та матеріальні стимули), визначення показників якості управління, облік впливів зовнішнього середовища;

2) розробка принципів управління: визначення функціональної та алгоритмічної структур керуючого об'єкта;

3) розробка методів і засобів аналізу процесів в системах управління;

4) розробка методів синтезу структур і розрахунку параметрів керуючих об'єктів.

Управління капіталом — це управління структурою і вартістю джерел фінансування (пасивів) з метою підвищення рентабельності власного капіталу та здатності підприємства платити дохід кредиторам і співвласникам підприємства [2, с. 58].

Принципи управління капіталом:

1) оптимальне розміщення капіталу підприємства на стадіях кругообороту;

2) планування обсягу та структури капіталу;

3) наявність системи джерел формування капіталу;

4) контроль за станом і використанням капіталу підприємства [3].

Управління капіталом на підприємстві повинно ґрунтуватися на створенні інформаційної системи обліку, контролю капіталу, а також його аналізу відповідно до стратегії та оперативних завдань підприємства.

Управління власним капіталом — це система узгодження елементів, задач, принципів, які займаються регулюванням процесу розробки та реалізації управлінських рішень щодо руху власного капіталу в заданих параметрах.

Управління щодо формування та використання капіталу підприємства потребує постійного відстеження змін у його розмірі та структурі. Це здійснюється шляхом ретельного ведення бухгалтерського обліку господарських операцій, що пов'язані зі змінами у розмірі та складі власного капіталу, і відображення відповідних даних в основних формах фінансової звітності підприємства звіту про фінансовий стан, а також у звіті про власний капітал.

Метою управління капіталом є задоволення потреби у фінансових коштах за різними напрямками діяльності підприємства та оптимізація його структури з позицій забезпечення умов ефективного використання для збільшення вартості підприємства [4, с. 274].

У широкому розумінні, система управління капіталом — це сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, до яких відносять підходи щодо управління капіталом, базові положення системи управління капіталом, забезпечення управління капіталом та складові системи управління капіталом.

На думку І.О. Бланка, система управління капіталом підприємства складається із двох функціональних підсистем: управління щодо формування власного капіталу, та управління щодо його використання. Під управлінням формуванням капіталу слід розуміти сукупність процесів підготовки і здійснення керуючих впливів, які спрямовані на досягнення оптимальної структури капіталу та обсягів оптимального співвідношення різних форм капіталу при прийнятному рівні ризиків. А під управлінням використанням капіталу слід розуміти сукупність процесів підготовки і здійснення керуючих впливів, які спрямовані на максимально ефективний розподіл за пріоритетними напрямками складових власного капіталу [5].

Для ефективного формування і використання власного капіталу підприємства, а також формування ефективної системи управління до підсистем також можна віднести:

1. Оцінка реальної ринкової вартості підприємства та дієвості його фінансово-господарської діяльності.

Реальну вартість не завжди можна визначити кількісно, зокрема, при інших рівних умовах вартість компанії, що є відомим трендом, є вищою, а отже, вищою буде і вартість її майна. Тому оцінка реальної ринкової вартості влас-

ного капіталу підприємства є першим кроком до ефективного управління ним.

2. Визначення оптимальної частки власного капіталу у структурі капіталу підприємства.

Враховуючи функціональне призначення власного капіталу, на мікрорівні можна виділити його позитивні риси:

- простота залучення використання;
- вища дохідність та здатність генерувати прибутки;
- підвищення конкурентостійкості підприємства [6].

Але можуть бути і негативні риси при використанні підприємством лише власного капіталу, а саме:

- обсяг власного капіталу обмежений, тому підприємство може втратити можливість розширення діяльності та збільшення рентабельності за рахунок залучення позикових коштів за допомогою ефекту фінансового левериджу;
- часто власний капітал, залучений із зовнішніх джерел, має вищу вартість порівняно із позиковим капіталом [6].

Тому можна сказати, що одним із основних питань при управлінні власним капіталом є визначення його оптимальної структури.

І.О. Бланк зазначає, що оптимальна структура капіталу — це таке співвідношення використання власних і залучених джерел, за якого забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості, тобто максимізується його ринкова вартість [7].

На думку В.О. Подольської та О.В. Яріш, оптимізація структури капіталу передбачає співвідношення між власним і позиковим капіталом, за якого забезпечується найбільша ефективність пропорційність між дохідністю та фінансовою стійкістю підприємства [8, с. 355].

Процес визначення оптимальної структури повинен відбуватися безпосередньо перед початком етапу його формування, але аналіз його оптимальності повинен проводитись періодично, адже вибір раціонального співвідношення власних та позикових коштів залежить від внутрішніх та зовнішніх чинників.

3. Створення ефективної концепції збереження власного капіталу. Зважаючи на динаміку зовнішнього середовища та підвищення конкуренції на ринку, часто за основну мету підприємства ставлять збільшення власного капіталу, але це не так основною метою є його збереження і примноження, що призведе до фінансової стійкості підприємства на ринку. Необхідність забезпечення власного капіталу на визначеному рівні відображається у міжна-

родних стандартах бухгалтерського обліку у вигляді концепції збереження власного капіталу, що орієнтована на забезпечення безперервності господарської діяльності підприємства. Одним із показників збереження власного капіталу є показник "чисті активи", який визначається, як різниця між активами підприємства та обсягом його зобов'язань [9].

Відповідно до концепції збереження власного капіталу таке управління доцільне у разі, коли підприємство знаходиться у кризовому стані.

Безперервне удосконалення системи управління капіталом — політика, яка спонукає, зобов'язує працівників, пов'язаних з управлінням капіталу і наділяє їм повноваженнями до пошуку способів покращення показників ефективності функціонування такої системи на безперервній основі.

Тому для покращення системи управління потрібно здійснювати моніторинг системи управління власним капіталом.

Моніторинг системи управління власним капіталом — процес систематичного або безперервного збору інформації про параметри управління власним капіталом, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішення, а також як інструмент зворотного зв'язку з метою ефективного управління власним капіталом.

Він виконує наступні функції:

- виявляє стан критичних або перебуваючих у стані зміни явищ навколишнього середовища, у відношенні яких буде вироблений курс дій на майбутнє;
- забезпечує зворотний зв'язок, у відношенні попередніх успіхів і невдач певної системи управління капіталом;
- встановлює відповідності обраним критерію ефективності [10].

Завдяки запровадженню новітніх систем управління власним капіталом підприємства буде забезпечуватись фінансова стійкість підприємства. Тому для покращення та ефективного управління потрібне впровадження програмних продуктів, які дозволять отримувати точні дані про темпи зростання власного капіталу в процесі господарської діяльності підприємства, які залежать від певних факторів (рентабельності обороту, оборотності капіталу, мультиплікатора капіталу, частки відрахувань чистого прибутку на розвиток виробництва), а також швидко обробляти великий обсяг інформації та використовувати складні алгоритми розрахунку.

Результатом щодо управління капіталом на підприємстві повинна бути розроблена на основі власного досвіду та із врахуванням теоре-

тичних узагальнень, які наведені в економічній літературі, система показників стану і використання капіталу, наприклад:

- співвідношення власного, позиченого і залученого капіталу;
- норматив власного оборотного капіталу;
- плече фінансового важеля (фінансовий леверидж) тощо [3].

Таким чином, було визначено основні складові в системі управління власним капіталом та шляхи її вдосконалення на сучасному етапі розвитку економічних відносин.

ВИСНОВКИ

Отже, для кожного підприємства не можливе ні подальше існування, ні його робота, якщо підприємство не забезпечене власними фінансовими ресурсами. Ефективність діяльності підприємства значно залежить від розвитку та вдосконалення системи управління власним капіталом. Дослідження підходів щодо управління власним капіталом, які пропонують вітчизняні науковці, дозволило структурувати процес управління, що стало основою управління власним капіталом підприємства. Необхідним атрибутом діяльності підприємства завжди є капітал, від моменту створення підприємства до його ліквідації чи реорганізації, тому важливим для підприємства є ефективність його управлінської системи.

Література:

1. Гончаренко А.М. Економічний зміст та етапи управління капіталом у машинобудуванні та сфері послуг / А.М. Гончаренко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. — 2008. — № 2 (2). — С. 102—112.
2. Кірсанова Т.О. Система управління власним капіталом підприємства / Т.О. Кірсанова, Н.О. Коляда // Вісник СумДУ. Серія економіка. — 2010. — № 1. — С. 58—63.
3. Ліпич Л.Г. Капітал в системі управління підприємством / Л.Г. Ліпич, І.О. Гадзевич // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2009. — № 647. — С. 114—119.
4. Харченко Н.В. Управління власним капіталом акціонерного товариства / Н.В. Харченко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. — 2011. — № 3. Т. 1. — С. 273—278.
5. Бланк И.А. Управление капиталом: учебный курс. — К.: Эльга, Изд-во Ника-Центр, 2004. — 576 с.
6. Плікус І.Й. Система моніторингу для фінансового прогнозу діяльності підприємства. // Фінанси України. — 2004. — № 6. — С. 35—44.

7. Вівчар О.Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О.Й. Вівчар, В.М. Саварин. — Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.5 — 146—150 с.

8. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: нав. посіб. / В.О. Подольська, О.В. Яріш. — К.: Центр навч. л-ри, 2007. — 488 с.

9. Шевчук Н. Капітал підприємства: формування та ефективність функціонування // Ринок цінних паперів України. — 2004. — № 5, 6. — С. 39—43.

10. Гейдор А.П. Формування та функціонування системи управління капіталом підприємства / А.П. Гейдор. — Перемишль: Наука та освіта, 2010. — С. 59—63.

References:

1. Goncharenko, A.M. (2008), "The economic content and stages of capital management in the engineering and services sector", *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyku*, vol. 2 (2), pp. 102—112.
  2. Kirsanov, T.A. and Kolyada, N.O. (2010), "The control system equity enterprise", *Visnyk SumDU. Seriya ekonomika*, vol. 1, pp. 58—63.
  3. Lipich, L.G. and Gadzevich, I.O. (2009), "Capital in the enterprise management system", *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*, vol. 647, pp. 114—119.
  4. Kharchenko, N.V. (2011), "Management of own capital of the company", *Naukovi pratsi Poltavsk'oi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 3, no. 1, pp. 273—278.
  5. Blank, I.A. (2004), *Upravlenye kapytalom [Capital Management]*, El'ha, Yzd-vo Nyka-Tsentr, Kyiv, Ukraine.
  6. Plikus, I. J. (2004), "The monitoring system for the financial outlook of the company", *Finansy Ukrainy*, vol. 6, pp. 35—44.
  7. Vivchar, O.I. and Savarin, V.M. (2009), "Capital companies: formation and effective functioning", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 19.5, pp. 146—150.
  8. Podolska, V.A. and Yarish, A.V. (2007), *Finansovyj analiz [Financial Analysis: teach. Manual]*, Tsentr navch. l-ry, Kyiv, Ukraine.
  9. Shevchuk, N. (2004), "Capital companies: formation and effective functioning", *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*, vol. 5—6, pp. 39—43.
  10. Geydor, A.P. (2010), *Formuvannia ta funktsionuvannia systemy upravlinnia kapitalom pidpriemstva [The formation and operation of the system of money management enterprise]*, Nauka ta osvita, Peremysheľ, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 30.11.2015 р.*